

az impériumváltást követően az újonnan létrejött államok kisebbségeivé váltak. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a döntést egy olyan békekonferencia hozta, amely nem törekedett a kompromisszumos megoldásra Magyarország és az újonnan létrejövő nemzetállamok között. Így egy időre elfelejtődött, hogy például a szlovák és a magyar nemzet is megállapodásra és együttműködésre van ítélve.

Hiányérzete támad azonban az embernek, amikor a Trianonnal kapcsolatos részeket olvassa, mégpedig amiatt, hogy a szerző nem fejt ki kellő részletességgel az 1918–1920 közötti összeomlás okait.

A Monarchia felbomlásában kétségtelenül több külső és belső tényező játszott központi szerepet. Ilyen a Birodalom, illetve Magyarország soknemzetiségű jellege és a nemzeti-ségek magyarokkal ellentétes elképzelései, amelyek idővel radikálisabb nemzeti mozgalmakká váltak, amelyek az elszakadás mellett döntöttek. Második tényezőnek a Birodalom szomszédságában létrejött új államok irredenta politikáját tarthatjuk. A harmadik lényegében az előbbi tételek felerősítő faktora, vagyis az elveszített világháború ténye. A negyedik – amely az előzőhöz kapcsolódik – a háborút lezáró béke rendszere és a nagyhatalmak elképzelései, amelyben a birodalom nem maradhatott meg addigi formájában.

Monostori Imre Monográfia Borbándi Gyuláról

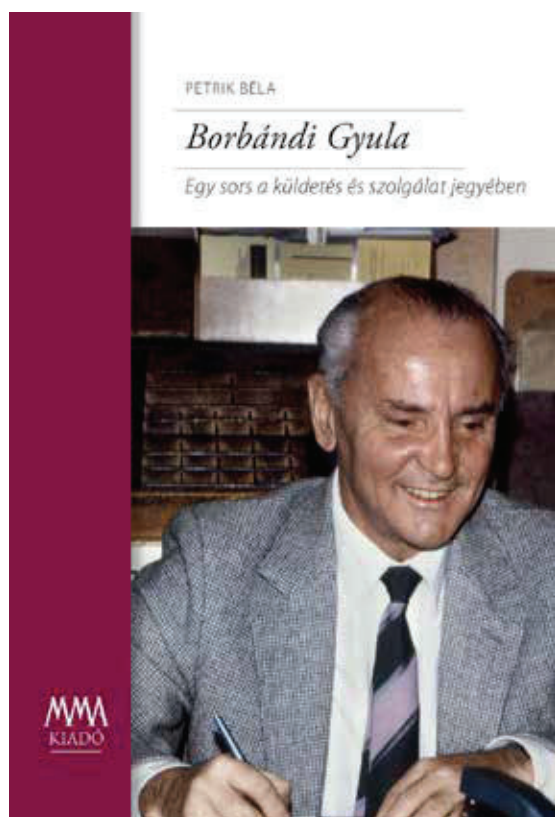
Petrik Béla: *Borbándi Gyula.
Egy sors a küldetés és szolgálat
jegyében.*

Budapest, MMA Kiadó, 2020,
248 old.

■ Találó a kötet alcíme: a benne lévő főnevek pontosan jelzik egy rendkívüli ember, a hosszú életet élt tudós, író, folyóirat- és rádiós szerkesztő, szervező, a magyar emigráció egyik szellemi vezetője, sőt tüneménye rendeltetését. Mintha kiválasztottan teremtett lény lett volna – vagy tényleg az volt. Még csak néhány éve annak, hogy kilencvenöt évesen végleg eltávozott, tehát csak kevés „rálátása” van a magyar szellemi közvéleménynek Borbándi Gyula valódi jelentőségére, helyére a magyar szellem XX. és XXI. századi történetében. (Habár, aki olvasta könyveit, tájékozódhatott munkássága fontosabb irányiról és jelentőségéről.) Mindenesetre Petrik Béla megtette a magáét: alapvető fontosságú könyve kiindulópontja lehet (kell hogy legyen) a további kutatásoknak.

Petrik hosszú ideig érlelte, gyarapította, szervezte tudását, és alaposan felkészült erre a nagy munkára. Már évtizedekkel korábban, joghallgató korában gondolkodni és kutatni kezdett a népi mozgalom fontos kérdéseivel és szereplőivel kapcsolatban. Majd később publikációi sorában, két kötetben számolt be eredményeiről (*A teljes kép felé. A magyar népi mozgalom történetéből*, 2008; *A népi-nemzeti mozgalom történeteiből*, 2012). „Gondolataim, kutakodásaim ma is a harmadik út, a népi-nemzeti mozgalom kiemelkedő alakjai körül forognak” – írta ez utóbbi kötete hátsó borítóján. Ezek a tanulmányok és esszék, a kötetek címének megfelelően, egy-egy fontos témát, illetve személyt hoztak közel az olvasóhoz, nagy felkészültségről és tabusértő elkötelezettségről tanúskodóan.

Legújabb kötete tehát nem váratlan, annál inkább jelentős és élményszerű esemény. Ő maga is részese, intellektuálisan és érzelmileg is személyes átélője lett Borbándi Gyula életútjának, különleges szellemi és emberi teljesítményének. Ez a személyesség azonban nem vesz el semmit a hitelességből és megbízhatóságból: Petrik Béla mindvégig eleget tesz a tudományosság követelményeinek. Minden fontos tételét és leírását, véleményét és állásfoglalását dokumentálja, érveit szakszerűen fejt ki és támasztja alá.

Az előszóban utal rá, hogy „Borbándi Gyuláról monográfiát írni szinte lehetetlen vállalkozás a megszabott keretek között. Borbándi legalább három-négy életet élt. Külön-külön kellene feldolgozni az anyag gazdagsága, bősége és jelentősége okán a folyóirat-szerkesztő, a népi mozgalom monográfusa és a magyar emigráció krónikása életét. Életműve olyan hihetetlenül gazdag és sokrétű, hogy az ma még felmérhetetlen és részben felméretlen.”

Petrik arra is utal itt, hogy elég nagy a csend Borbándi Gyula életműve körül. Ami érthető is, tehetjük hozzá, ha arra gondolunk, hogy egész élete és munkássága a töretlen igazmondás és szilárd elviség jegyében szerveződött, soha, semmit nem volt hajlandó feláldozni elveiből s következetesen épülő életművéből. Az efféle esetekben nemigen tudott mit kezdeni ezzel a kikezdetetlen és hajlíthatatlan jelenséggel az éppen uralkodó korszellemmel, de a vele ellentétes irányú sem, hiszen világunk annyira át van itatva, meg van nyomorítva a politika, a hatalom és az ideológia könyörtelenségeivel, hogy a nagy szellemek sehogyan sem illenek vagy férnek bele sémáikba. Következésképpen a velük való foglalkozás, netán tudományos kutatás mindenkor kockázatvállalással jár. Szerencsére Petrik Béla állhatatos tanítványnak bizonyult, jelen monográfiája mindvégig élénk és magabiztos, szellemisége pedig tiszta és világos. Értekező stílusa, gondolatfűzése irigylésre méltón egyszerű, ugyanakkor színes és élményszerűen gazdag.

Monográfiáról lévén szó, a kötet természetesen az ifjú Borbándi életének alakulásával kezdődik. Gyekvő munkáscsalád lengyel és német felmenőkkel (magyarosított nevét jóval később vette föl), elvhű katolicizmus, rengeteg olvasás és meghatározó diákélet, majd a jogi egyetem elvégzése, diákszövetségek, falukutatás és ezernyi más közéleti cselekvés, nemkülönben az első publikációk jelzik a biztató nyitányt a tudományosság irányába. Miként a monográfus írja: „A 30-as évek végére nézetei kiforrtak, és egész életében ezekhez az elvekhez és eszményekhez maradt hű. Elvei a népi írók és a népi szociográfia hatására a szegényparasztság iránt érzett szolidaritásban és az erős szociális érzékenységben kristályosodtak ki, a társadalmi állapotokban pedig a radikális átalakítás igényében, amelyeket alapvetően meghatározott a keresztényi szeretet és együttérzés, a katolikus szellem.” A mindennapokban azonban sokáig a megélhetés a fő gond, majd emberpróbáló katonai szolgálat a háborúban. Éveket veszített. Mire hazakeveredett, itthon a politikai küzdelmek várták, amelyekbe parasztpárti elkötelezettséggel maga is bekapcsolódott. S innen már csak rövid idő a szigorú és nehéz döntés meghozatala: nem várja meg a kommunista hatalom személyét érintő durva lépését: 1949-ben elhagyja az országot. Petrik Béla elbeszélő módja és hangsúlyai szépen érzékeltetik ennek a fiatalembernek (harmincéves ekkor) a szinte már a kezdetektől megnyilvánuló világos hitvallását mind elvi, mind gyakorlati vonatkozásban: mozgósító erővel él benne saját tehetségének, adottságainak elvhű és a magyarság számára

hasznos kamatoztatási vágya. S mindez úgy, hogy soha nem tör az élre, nem döngeti a mellét, s mégis mindig az élen van, mintha csak egyengetné az útját. Vagy ő maga egyengetné már előre. Talán ösztönösen is.

Mindenesetre az emigrációba nem érkezett üres szellemi tarisznyával, ellenkezőleg: úgyszólván a kezdetektől fogva kezdeményezőként szerepelt a kinti magyaroknak a számára erkölcsileg és politikailag elfogadható csoportjaiban. Holott az emigrációs feltételek szigorúak voltak Svájcban (Zürichben volt az első állomása), ugyanakkor itt volt már a Parasztpárt kimenekült vezérkarának egy része. S ha nem is állandóan és személyesen, de sűrű levélváltásokban élt tovább a korábbi szellem, és egyre gyakrabban vetődött fel a szervezkedésnek, az együttes érdekérvényesítésnek a gondolata. Borbándi kezdetben vendéglátóipari munkákból tartotta fenn magát, türelemmel viselve a nemegyszer mostoha körülményeket.

Pártot ugyan nem sikerült alapítaniuk, ám történt valami rendkívüli esemény: négy-öt magyar összehajolt, s 1950-ben folyóiratot alapítottak. (Ami ugyancsak tilalomba ütköző cselekmény volt.) Ez a folyóirat, a *Látóhatár* (később *Új Látóhatár*) – korszakos jelentőséggel – négy évtizeden keresztül szolgálta a szabad magyar szellemet, legtöbbször általános elismerést aratva (itthon pedig dühödt hivatalos rágalmakat váltva ki). A folyóirat címe Szabó Dezső tanulmánykötetére utalt, ám a szerkesztők elődjüknek tekintettek minden XX. századi, demokratikus szellemű, színvonalas magyar folyóiratot. Kalandos módon és igencsak kezdetleges kivitelben jelent meg az első szám, ám nem ez volt a legfontosabb. Hanem a szellemi élet megpezsdítése. Ez viszont messzemenően sikerült. Borbándi eleinte elégedetlen a színvonnallal is, a kivitelezéssel is. Ám számról számra javult a helyzet, miközben ő maga Münchenben telepedett le, mert állást kapott a frissen megszületett Szabad Európa Rádió magyar osztályán. Ez máris a második életét jelentette tehát. A *Látóhatár* is Münchenbe települt át. A folyóirat életében döntő szempont volt és maradt a *minőség* feltétlen tisztelete. Még ha nem is értettek mindenben egyet a szerkesztők a szerzőkkel vagy egymással, de ha az adott írás színvonalas volt, a szerkesztők közölték. Azaz a folyóirat nem valami partikuláris érdeke szócsove volt, hanem olyan fórum, olyan agóra, ahol minden színvonalas, ép gondolatnak helye volt. Még ha nem is tetszett mindenkinek. Ez a nyitottság ritkaság a magyar folyóirat-történetben azóta is. S éppen ez volt a *Látóhatár* legnagyobb erőssége mindvégig.

Petrik Béla lankadatlan következetességgel gombolyítja tovább ennek az izgalmas, nagy történetnek a szárait, fegyelmezett rendben, nem lazítva a filológiai fegyelmen, sem nem tolvai háttérbe a regényszerű előadásmódot. Ekként lehet ugyanis egy tudományos munkát tudományossá, ugyanakkor könnyen, sőt élvezettel olvasható könyvvé tenni. Jók és arányosak az egyes fejezetek: érzékelhető bennük a mindenkori fő vonal, éppúgy a belőlük

kiágazó mellékszálak. S Petrik mindvégig kommentál, magyaráz, udvariasan megvilágítja az esetleg homályos pontokat. Egyszóval nemcsak a tartalommal törődik, hanem az olvasóval is. Ezt a gondoskodó szempontot is mindvégig érezni. Miként azt is, hogy nagyon szereti hősét. S ezt olyan diszkrét nyilvánvalósággal teszi, ami szintén erős hitelt ad könyvének. Amely nem korlátozódik Borbándi Gyula életének és működésének elbeszélésére, hanem lényeges összefüggéseket is megmutat a korabeli magyar emigráció életéből. Ennélfogva a Borbándi-történet mindvégig tágabb keretekben is értelmeződik, európai és amerikai politikai és történelmi jelenetek és összefüggések kereteiben.

„Az emigrációban zajlott és az őt testközelből érintő vita közepette is szorgalmasan járta Borbándi a világot és végezte mindennapi »diplomáciai tevékenységét« a *Látóhatár* szellemi közösségének utazó ügynökéként.” Ez a mondat újabb fontos képességét emeli ki Borbándinak: különleges szívóssággal (nagy sportember is volt mellesleg) tudta halmozni s végezni teendőit, nagyon szerette az utazást, a mozgást, a helyváltoztatást. Ez a tulajdonsága is hozzájárult ahhoz, hogy naprakész információi legyenek a világ magyarságáról, a magyar emigráció folyton változó világáról.

Az 1956-os forradalom idején a Szabad Európa Rádió müncheni szerkesztőségében nagy tehertétel volt a szinte napi huszonegy órás szolgálat, de még nagyobb feszültséget okozott a fő hangsúlyok meghatározása, a forrongó Budapestről kialakított állásfoglalás, amelyet nagyban befolyásolt a résztvevők politikai és szellemi-erkölcsi elkötelezettsége. Már ekkor jól érzékelhetők voltak a belső feszültségek, a rádió amerikai működtetőinek érdekei, amelyek fenntartották a konfliktusos helyzetet, s ezzel is gyengítették a népi elkötelezettségű magyar munkatársakat. Ez egyben azt is jelentette, hogy a felmondásokkal a *Látóhatár* szerkesztősége is gyengült. Borbándi ki tudott térni a retorziók elől, ám a végül robbanásig feszült konfliktust a munkatársak között nem sikerült megoldania. A *Látóhatár* válságba került. Már csak négyen maradtak együtt. Borbándi kitűnő diplomáciai érzéke és stratégiai elemzőképessége nélkül a folyóirat eredeti arculata elveszett volna vagy éppen idegen kézre került volna a lap. Rövid, de kínos kettős hatalom után Borbándi és szűk köre szakított a lappal, és 1958-ban újat alapított, *Új Látóhatár* címmel.

Érdemes megfigyelni ezen az érzékeny ponton is a monográfus, Petrik Béla higgadságát, tapintatosságát, ugyanakkor a teljes igazságra törekvésének számos megnyilvánulását. Finom leírásai ugyanis empatikus írói odafordulással készülnek, igyekezik megérteni a másik vagy a többedik felet is anélkül, hogy ez veszélyeztetné ragaszkodását a feltárt és leírt tényekhez. S kiemeli a „történelmi pillanatot”: akkor deklarálják Borbándiék az *Új Látóhatárt* hangsúlyosan a népi gondolat fórumának, amikor idehaza napvilágot lát az MSZMP hírhedt *Állásfoglalása*, mondhatni, perirata a népi írók ellen, amely határozat nyíltan és durván ítéli el éppen

azt, amit Borbándiék – nyilvánosan és hangsúlyosan – a zászlajukra tűztek. S volt még egy fontos, mondhatni, szakmai következménye ennek a budapesti pártállásfoglalásnak: a külföldön élő magyar értelmiség nem egy tagja fordult újra a népi mozgalom kutatása felé, számos értékes tanulmányt hozva létre.

Petrik Béla monográfiája megfelelő terjedelemben és mélységben foglalkozik Borbándi Gyula és Bibó István termékeny szellemi kapcsolatával. Borbándi „számára Bibó ugyanis kulcsfontosságú szerző volt”. Nélküle, egész munkássága hatása, majd Borbándinak írt nevezetes, kis könyvnek is beillő levele nélkül annak egyik főműve, *A magyar népi mozgalom* című, korszakos jelentőségű monográfiája aligha jöhetett volna létre a ma ismert, végleges formájában.

A 60-as évek a szívós küzdelmek korszaka volt, Borbándi és elvbarátai ki voltak téve a hatóságok nyomásának, Borbándinak rendszeresen Amerikába kellett utaznia hivatalos papírjai meghosszabbítása ügyében, a folyóirat viszont izmosodott: nemcsak túlélte a válságokat és egyéb nehézségeket, hanem a színvonal a ennek következtében ismertsége, olvasottsága is növekedett. Ám a szerkesztők száma egyre fogyatkozott. 1963-tól az utolsó több mint két és fél évtizedre végül is két név maradt a folyóirat impresszumában: Borbándi Gyula mint felelős szerkesztő és a régi barát, Molnár József mint felelős kiadó. Ezzel párhuzamosan Borbándi (mint szerkesztő is) nagy gonddal figyelte a magyarországi irodalmi életet, állandóan mozgásban volt, minden olyan konferenciáról s egyéb rendezvényről tudott, ahol otthoni íróársakkal találkozhatott, és ezáltal számtalan kapcsolatot alakított ki. Ugyanakkor a saját tanulmány- és esszéírói munkássága is felfelé ívelt.

Időközben számos szellemi ütközés zajlott le az emigráció köreiben. Például Gombos Gyula Szabó Dezső-monográfiájáról, az emigrációs magyarság politikai szerepvállalásáról, a hazai rezsimmel kapcsolatos magatartásról és még számos, fontos kérdésről. Aktuális tapasztalatok birtokában írja le ezekkel kapcsolatban Petrik a következő mondatokat. „Az emigrációs vita kapcsán rá kell mutatnunk a magyarországi kommunisták és az emigráció baloldali liberális-radikális körei közötti elvi azonosságra és összetartozásra. Az emigrációs közvélemény megosztottságából az is kiderült, hogy Szabó Dezső ügyében a választóvonal nem Magyarország és az emigráció, a diktatúra és a szabad világ, hanem a kommunista álláspontot erősítő baloldali liberális és a konzervatív-jobboldali gondolkodók között húzódik.”

A 70-es éveket úgy írja le Petrik Béla, mint „a nagy munkák kezdete” időszakát. Borbándi (csak) 1971-ben kapta meg a német állampolgárságot, ami jelentős változást jelentett mozgásteret, tervei és közérzete szempontjából: helyzete végleg stabilizálódott. Időközben a folyóirat is megérte fennállásának huszonötödik esztendőjét. Borbándi Gyula pedig belevágott a magyar népi mozgalom története megírásába, ami később korszakos jelentőségű

munkának bizonyult. A monográfia először német nyelven látott napvilágot, aztán – Bibó István véleményét is figyelembe véve – a Püski Kiadó jelentette meg magyarul New Yorkban, 1983-ban. Példátlan szellemi teljesítmény volt ez a munka nemcsak tartalma miatt, hanem azért is, mert a magyarországi forrásoktól elzárva kellett tető alá hozni. Azt lehet mondani, hogy mind a mai napig vezető kalauz a témával ismerkedők, de a kutatók számára is.

Petrik Borbándi-könyve együtt él a történelmi eseményekkel: folyamatosan szemlézi az *Új Látóhatár* fontos számait és írásait, sok párhuzamos eseményre figyel, számon tartja a magyar emigráció mindennapjainak történéseit, a hazai politikai helyzet hullámzásait. Fontos és érvényes megállapításai közül csak egyet idézünk. Az *Új Látóhatár* „az otthoni tiltások ellenére egyre jobban a magyarországi gondolkodás részévé vált, akár olyan szinten is, hogy a Magyarországon nem publikálható írások színtere lehessen, azaz a 70-es években a folyóirat egy második nyilvánosság szerepét is kezdte betölteni a magyar szellemi-kulturális életben”. Eközben Borbándinak – például a szélesre nyitott fórummá vált folyóirat eszménye és gyakorlata miatt – meg kellett küzdenie még a legközelebbi támogatóival is. Állást kellett foglalnia nagy nemzeti ügyekben, mint amilyen például a Szent Korona visszaszolgáltatásának kérdésköre volt a 70-es évek végén.

Borbándit 1984 őszén nyugdíjazták mint a rádió magyar részlegének igazgatóhelyettesét, innenől kezdve csak a folyóirat-szerkesztésnek és az írásnak élt. (Miközben – szó szerint – az egész világot beutazta.) A következő nagy munkája a magyar emigráció története volt. Reveláló erejű, vaskos kötet lett ez is, és jelentős forrásmunka is egyben. A 80-as évek erős mozgású hazai politikai és mozgalmi eseményei a mindennapok történéseinek szintjén jelentek meg Borbándi gondolkodásában – és az *Új Látóhatárban*. Antológiákat szerkeszt, rengeteget dolgozik – és gondolkodik.

Az 1987-es esztendő arról is nevezetes Borbándi Gyula életében, hogy csaknem négy évtized után, 1949-es, kényszerű távozása óta először látogatott haza. Kiegyensúlyozottan és boldogan. Innentől kezdve rendszeresekké váltak a hazalátogatások, és – elsősorban az Európa, valamint a Mundus Kiadó jóvoltából – megbízható kiadók is várták kéziratait. Természetesen ellenállásra is számíthatnia kellett, hiszen még állt és (így-úgy) működött a régi rendszer. Mindenkiel megismerkedett, aki csak számított a „rendszerváltoztatás” hajnalán, de nyilvánosan nem fogalmazott meg politikai véleményt: tartotta magát az *Új Látóhatár* pártatlanságot követelő alapelvehez. Újabb tanulmánykötete is megjelent közben, s készült a következő nagy munkáira. S negyven év után bekövetkezett a búcsú: megszünteti az *Új Látóhatárt*. Ez fájdalmas döntés volt, de hát hetvenen túl már nem volt tovább erő, és gyökeresen megváltozott a hazai helyzet is. Sor került viszont Budapesten *A magyar emigráció életrajza* legális

itthoni kiadásának bemutatójára. (Korábban a pártapparátus kalózkiadásban és belső használatra már megjelentette, természetesen a szerző tudta nélkül.)

A *Hitel* szerkesztősége adta ki 1992-ben a következő nagy munkáját, a *Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia* című összefoglalást. Hatalmas forrásanyagra épült Borbándinak ez a munkája is: az életmű kiteljesedését is láthatjuk benne. A 90-es évek a megfeszítette munka évei voltak. „Borbándi ekkor, 1994–1995-ben – írja Petrik – elképesztő iramban írta könyveit, 1994 júliusában kezdett a Szabad Európa Rádióról szóló könyv kutatásaihoz, az anyaggyűjtés egy évet vett igénybe, a kéziratot pedig már 1995 januárjában leadta a kiadónak.” Ezt követően nyomban hozzákezdett a nyugati emigráció története folytatásához: 1995 nyarára ezzel is elkészült.

A Szabad Európa Rádió története (*Magyarok az Angol Kertben* főcímmel) rendkívül fontos és politikailag is érzékeny, nagy munka volt. Két kiadást ért meg (1996, 2004); elsősorban a magyar osztály működésébe és személyesen a szerző sokrétű tevékenységébe enged bepillantást. Különösen az 1956-tal és az 1990-es választásokkal kapcsolatban kialakult beavatkozási szándékok és cselekmények izgalmasak még sok év után is. Ez utóbbiakról idéz egy itthoni kritikai véleményt Petrik: Borbándi „körüljárja azt is, miért szerepelt többet a demokratikus ellenzék, mint a népiek csoportja, és hogyan alakult ki olyan – szakmailag is elfogadhatatlan – helyzet, hogy az 1990-es választások idején SZDSZ-elfogultság derült ki számos SZER-tudósításból”.

Ezeknek a nagy monográfiáknak a tárgyalása Petrik Béla könyvében sorra-rendre szembesítette a szerzőt (és szembesíti az olvasót is) egy szerkesztésbeli és logikai problémával. Érezni lehet, hogy a szerző dilemma elé került: a Borbándi-életmű taglalásakor egyszer már feldolgozta a nagy művek tárgyát (éppen a szóban forgó nagy Borbándi-monográfiák ismeretében) mint Borbándi működésének tartalmát és színtereit, ugyanakkor az erről szóló külön Borbándi-kötetekben újra terítékre kerülnek ezek az állomások. Petrik azt teszi ebben a különös helyzetben, ami a leghelyénalóbb: a már egyszer megtárgyalt témákat most, „másodsorra” már csak elmélyíti, összefoglalja, erősen kontúrozza. Ennélfogva az olvasó újra szembesül a mondandókkal, amelyek most már számára is biztonságos kapaszkodókat jelentenek az egész megértéséhez.

Ugyanez az írói-szerkesztői gyakorlat teszi dinamikussá a *Látóhatár – Új Látóhatár* történetét megörökítő, *Nem élünk hiába* (e főcím Cs. Szabó László egy ide vonatkozó megjegyzését örökíti meg) című monográfia, amelynek tárgyalása során Petrik emlékeztet arra, hogy Borbándi Gyula, aki egyszerre volt alanya és tárgya valamennyi monográfiájának, mennyire diszkrét és finom tudott maradni mindvégig. Emlékeztet arra is, hogy ennek a folyóiratnak a története „lényegében a magyar emigráció története is, az emigráció minden sikere, gondja és

törődése ott van a lapjain, az emigrációt foglalkoztató valamennyi fontos és kevésbé jelentős kérdés, probléma, gondolat visszaköszön a könyv oldalairól”.

Lényegbe vágó és elgondolkodtató elméleti kérdést is taglal Petrik Béla a népi gondolat Borbándi-féle értelmezésének bemutatásakor. Örök vitatéma volt (és ma is az), hogy ez a szellemi és politikai irányzat vajon nem korlátozó-leszűkítő jellegű volt-e abban az értelemben, hogy elsősorban a paraszti társadalom érdekeit képviselte. Az „urbánusok” számtalanszor támadták (és támadják) ezzel a teóriával a népieket, és egy másik irányt találtak fontosabbnak. Nos, Petrik Béla Borbándira (és Bibó Istvánra) hivatkozva a történelmi valóságnak megfelelően erősíti meg, hogy „a népi gondolat a nemzetibe ágazott, abba a progresszív tartalmú fogalomba, amely egységbe fogja a haladás eszméjét a radikális társadalmi reformmal...”. Azaz nem korlátozó, hanem ellenkezőleg: kiterjesztő értelmű és tartalmú fogalom, illetve politikai és szellemi áramlat. Ugyanígy meg kellett erősítenie a „harmadik út”, „harmadik oldal” fogalmakkal jelölt prakticista nemzeti program érvényességét. A 90-es években Borbándi Gyulának újból harcba kellett szállnia ezekért az igazságokért, hiszen a magyar politikai klíma nem tette lehetővé ezek hathatós érvényre juttatását, sőt egyes irányai újra és újra szembeszálltak vele.

2010-ben Borbándi végleg hazaköltözött, utolsó éveit Budapesten élte. 2014-ben halt meg.

Petrik Béla tömör utószót fűzött könyvéhez, amelyben összegezi Borbándi Gyula életének és munkásságának jelentőségét a magyar szellemi és politikai élet történetében. Itt írja következőket. „Azon nagy formátumú alkotók sorába tartozik, akiknek a neve nemcsak a népi mozgalmat, de az egész egyetemes magyarság történelmét és kultúráját fémjelzik, ahogyan Németh Lászlóé, Illyés Gyuláé, Kovács Imréné, Bibó Istváné, Sinka Istváné, Szabó Zoltáné – és a sort hosszan folytathatnánk. [...] Egy jobb korban az egyik első számú vezetője lehetett volna egy korszerű konzervatív-keresztény pártnak.” Ez ugyan nem következhetett be, ám politikai és eszmetörténeti munkássága mindvégig az összmagyarság érdekeit szolgálta. Mégpedig a legmagasabb színvonalon és a legnemesebb morális elkötelezettséggel.

Szekeres Attila István Trianon 100 – Romániában

■ Romániában nincs hagyománya a trianoni békeszerződés megünneplésének, ám a téma a centenáriumi évben felkapottá vált. Valójában 1918. december 1-jét, a „nagy egyesülés” napját szokták nagy pompával ünnepelni, 1990 óta e dátum az ország nemzeti ünnepe, ugyanis ekkor mondta ki Erdély, Bánság és a Partium román küldötteinek Gyulafehérváron tartott nemzetgyűlése a területek egyesülését Romániával. Ezt ünnepelték, a nemzetközi elismerést hozó trianoni békeszerződést nem, a médiában legfennebb az jött le, hogy a magyarok ismét siratják Trianont.

Kilenc nappal azután, hogy a magyar Országgyűlés „a történelmi Magyarország területét szétdaraboló és a magyar nemzet harmadát idegen államok fennhatósága alá szorító, 1920. június 4-én aláírt békediktátum 100. évfordulójára emlékezve [...] a 2020. évet a nemzeti összetartozás évének nyilvánította”,¹ két román szociáldemokrata párti szenátor² törvénykezdeményezést iktatott a Szenátusban: nyilvánítsák ünnepnappá június 4-ét, a trianoni békeszerződés napját, és megfelelőképpen ünnepeljék meg mind országos, mind helyi szinten.³

A Trianon-törvényt a parlament két háza elsöprő többséggel elfogadta, és idén május 19-én kihirdetésre átküldte az államfőnek. Eltelt Trianon napja, és Klaus Iohannis nem hirdette ki a törvényt, hanem alkotmányossági vizsgálatot kért.⁴

Ilyen körülmények között mégis voltak – nem állami – ünnepek. A Román Tudományos Akadémia elnöksége június 4-én *A trianoni békeszerződés jelentősége* címmel ünnepi ülést tartott. Az Akadémia elnöke, Ioan-Aurel Pop történész-professzor, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem volt rektora ünnepi beszédében⁵ egyfajta párhuzamot vont Románia és Magyarország, románok és magyarok között. A románok soha nem mélyedtek el a vereségekben, in-